משנה ה'-ו'

טז. מי שקצר את שדהו ועשה גורן אחת, או שתי גרנות, מתי נותן פאה אחת לכל ומתי פאה לכל אחד ואחד?

הזורע את שדהו מין אחד, אף על פי שהוא עושהו שתי גרנות, דהיינו שלקטו בשני זמנים, נותן פאה אחת. זרעה שני מינים, אף על פי שעשאן גרן אחת, נותן שתי פאות. הזורע את שדהו שני מיני חטין, כגון חיטה שחמתית וחיטה לבנה, אם עשאן גורן אחת, נותן פאה אחת, אם עשאן שתי גרנות, נותן שתי פאות (מ"ה, רע"ב ד"ה שני, תוי"ט ד"ה עשאן, תפא"י). ודבר זה הוא הלכה למשה מסיני, שכן מצינו שהיה כן מעשה, שזרע רבי שמעון איש המצפה בזמנו של רבן גמליאל את שדהו שני מיני חיטים, ושאלו את רבן גמליאל כיצד צריך להניח פאה, ולא היה בידו, ועלו רבן גמליאל ורבי שמעון איש המצפה ללשכת הגזית ושאלו כיצד צריך להניח פאה, ואמר נחום הלבלר שמקובל הוא מרבי מיאשא שקיבל מאביו של נחום הלבלר, שקיבל מן הזוגות שקיבלו מן הנביאים הלכה למשה מסיני, בזורע את שדהו שני מיני חטין, אם עשאן גורן אחת נותן פאה אחת, שתי גרנות, נותן שתי פאות (מ"ו, תוי"ט ד"ה לפני).

יז. מי הם הזוגות?

הזוגות הם כל אותן הנזכרים בפרק ראשון של מסכת אבות, שקבלו שנים מפי שנים עד שמעון הצדיק (מ"ו רע"ב ד"ה הזוגות).

משנה ז'

יח. שדה שקצרוה גוים, מתי מתחייבת בפאה ומתי לא?

שדה שקצרוה גוים לעצמם, פטורה מן הפאה, אבל אם קצרוה פועלים גוים לישראל, אז הוא כאילו קצרוה ישראל וחייבת (מ"ז, רע"ב ד"ה שרה).

יט. איזו עוד קצירה מצינו שאינה מחייבת בפאה, ומה טעם הפטור בכל אלו?

קצרוה לסטים, או קרסמוה נמלים, כדרך הנמלים לחתוך קנה השבולות מלמטה, שברתה הרוח או בהמה, בכל אלו פטורה מן הפאה (מ"ז, רע"ב ד"ה קרסמוה). והטעם, שכתוב בפאה ובקצרכם, עד שתהיו אתם הקוצרים (רע"ב ד"ה פטורה).

כ. קצר חצי השדה הראשון וקצרו לסטים חציה השני, האם חייבת בפאה, ומדוע?

קצר חציה וקצרו לסטים חציה, פטורה, מפני שחובת הפאה בקמה (מ"ז), כלומר חובת הפאה של בעל הבית נשארה בחצי שלא קצרה עדיין, וחצי זה קצרוה לסטים (רע"ב ד"ה שחובת).

כא. ההלכה היא שאם קצר אדם את כל שדהו נותן פאה מהעומרים. מדוע כשקצרו לסטים את חצי השדה השני פטור מן הפאה לגמרי?

אף על פי שאם כילה את כל השדה ולא הניח פאה חזרה פאה לעומרים וחייב להפריש פאה מן העומרים, זה הוא דוקא כשהוא עצמו כילה, דכבר התחייב בפאה, אבל כאן הוא לא כילה (רע"ב ד"ה שחובת).

משנה ח'

כב. באיזה אופן חייב ליתן פאה אף כשקצרוה לסטים?

קצרו לסטים חצי השדה הראשון וקצר הוא חצי השדה השני, נותן פאה ממה שקצר (מ"ח).

כג. קצר חצי השדה ומכר חצי השדה השני, מי נותן פאה, וכמה?

קצר חציה ומכר חציה, הלוקח נותן פאה לכל (מ"ח). מפני שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בחצי שקנה הלוקח, והרי הוא כאילו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר שיוציא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה (רע"ב ד"ה הלוקח).

כד. קצר חצי השדה והקדיש חצי השדה השני, מי נותן פאה?

קצר חציה והקדיש חציה, הפודה מיד הגזבר, הוא נותן פאה לכל, דהיינו דהפודה מיד הגזבר מוציא מן החצי שפדה הפאה הראויה לשדה כולה (רע"ב ד"ה הלוקח).

פרק שלישי
מלבנות התבואה

משנה א'

א. מה הם מלבנות התבואה, ומדוע נקראים כך?

מלבנות הן ערוגות מרובעות, ובגלל שעשויות כדפוסי הלבנות קרויין מלבנות (רע"ב ד"ה מלבנות).

ב. מלבנות התבואה הזרועות בין הזיתים, האם די להן בפאה אחת, ומתי?

מלבנות התבואה הזרועות בין הזיתים, לדעת בית שמאי נותן פאה מכל אחד ואחד, וטעמם, הואיל ועומדות הערוגות כל אחת בפני עצמה ואינן מעורבות זו עם זו, סוברים בית שמאי שהזיתים מפסיקים ביניהם (רע"ב ד"ה ב"ש). ולדעת בית הלל נותן פאה מאחד על הכל (מ"א), שהכל נחשב שדה אחת, שלא חילק את התבואה למלבנות רק מחמת האילנות, ולא מחמת שרצה להפרידם זה מזה (שם ברע"ב ובמפרשים).

ג. מה הדין במלבנות התבואה שבין שאר אילנות, ומדוע נקט דוקא זיתים?

הוא הדין לכל שאר אילנות. ומה שנקט זיתים הוא להשמיענו שאפילו זיתים שחייבים בפאה לא מפסיקים לבית הלל, וכל שכן שאר אילנות שאין חייבין בפאה דפשיטא שלא מפסיקים (רע"ב ד"ה שבין חזתים).

ד. באיזה אופן מודים הכל שנותן במלבנות התבואה פאה אחת על הכל?

מודים בית שמאי שאם היו ראשי השורות של המלבנות מעורבין זה בזה, שהוא נותן פאה מאחד על הכל (מ"א). וכן בזמן שהאילנות צפופים, עד שבקרקע ששיעורה בית סאה שהוא חמישים אמה על חמישים אמה יש בה יותר מעשרה אילנות, מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל (רע"ב ד"ה ב"ש).

ה. באיזה אופן מודים בית הלל שאין נותנים פאה במלבנות התבואה מאחד על הכל?

בזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע ששיעורה בית סאה שהוא חמישים אמה על חמישים אמה אין בה עשרה אילנות, מודים בית הלל שנותן פאה לכל מלבן ומלבן, דהואיל והאילנות מרוחקים זה מזה כל כך נראין הדברים שלא מחמת האילנות נעשו המלבנות, אלא בדוקא היה רצונו שיהיה כל מלבן לבד (רע"ב ד"ה ב"ש, תפא"י).

משנה ב'

ו. מה הוא המנמר את שדהו?

המנמר שדהו הוא מי שמלקט שדהו מקומות מקומות, דאז נראה השדה כמנומר, כלשון ונמר חברבורותיו, והכונה שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה (רע"ב ד"ה המנמר).

ז. המנמר שדהו ושייר מקומות ובהם קלחים לחים, כיצד נותן פאה, ומדוע?

המנמר שדהו ושייר מקומות ובהם קלחים לחים שעדיין לא נתבשלו, לדעת רבי עקיבא, כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששייר, נותן פאה מכל אחד ואחד, משום שסובר רבי עקיבא שנימור מפסיק ביניהם, ואינו נחשב התחלת קצירה (מ"ב, רע"ב ד"ה נותן פאה). ודעת חכמים שנותן פאה אחת על הכל (מ"ב), שהנימור נחשב תחילת הקצירה (תפא"י). והלכה כחכמים (רע"ב ד"ה שהוא נותן).

ח. באיזה אופן מודים חכמים לרבי עקיבא שהמנמר שדהו ושייר בה קלחים לחים נותן פאה מכל אחד ואחד?

מודים חכמים לרבי עקיבא בזורע שבת או חרדל בשלשה מקומות, שהוא נותן

פאה מכל אחד ואחד (מ"ב), מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת, משום כך נחשבות כל אותן ערוגות כאילו כל אחת מהן שדה אחת (רע"ב ד"ה שהוא נותן).

ט. לעיל אמרנו שאין ירק חייב בפאה. מדוע אם כן צריך לתת פאה משבת וחרדל?

שבת וחרדל חייבים בפאה אף על פי שאין נותנין פאה לירק, משום דמינים אלו עשויים לזרע, ודינם כמיני זרעים (רע"ב ר"ה שהוא נותן).

משנה ג'

י. מה פירוש הלשון המחליק בצלים?

יש מפרשים שהוא לשון ואנוכי איש חלק, על שם שכשתולש הבצלים ממקומם נשאר המקום חלק. ויש מפרשים המחליק כמו המחלק, שנוטל חלק מן הבצלים למכרן בשוק וחלק אחר מניח לקיום (רע"ב ד"ה המחליק).

יא. שדה בצלים שחלקה תולש ומוכר בשוק כשהם לחים, ואת השאר מקיים כדי לייבשם, כמה פאות נותן, ומדוע?

המחליק בצלים לחים לשוק ומקיים יבשים לגרן, נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמו (מ"ג), דהרי הם כשני מיני חיטים שנותן על כל אחד בפני עצמו (רע"ב ד"ה נותן).

יב. במשנה הקודמת אמרו חכמים שהמנמר שדהו נותן פאה אחת על הכל. מדוע המחליק הנ"ל נותן לדעתם פאה מכל אחד?

אינו דומה זה לזה, ששם החילוק בין המין הנלקט למין שמשאיר הוא שזה לח וזה יבש, מה שאין כן במחליק שחלק הולך לגורן וחלק הולך לשוק, שהם כשני סוגים ונותן פאה מכל אחד (תוי"ט ד"ה המחליק).

יג. האם דין זה הוא דוקא בבצלים?

דין זה הוא גם במחליק באפונים, דהיינו שלוקט חלק מהם כדי לאכלם כמות שהם בתרמיליהם ואחרים משאיר לייבוש, וכן גם המחליק בכרם, דהיינו לוקט חלקם כדי לאכלם ענבים והשאר משאיר לצורך עשיית יין, נותן פאה לכל אחד (מ"ב, רע"ב ד"ה וכן, תפא"י).

יד. באיזה אופן מצינו ששדה שליקט בכמה פעמים אינה חייבת בפאה על כל מה שהיה בשדה?

בזמן שהבצלים זרועים צפופים נוטל מהם אחד מבינתיים כדי שהנשארים יתגדלו בריוח ויעשו גסים. וזהו הנקרא בלשון המשנה מדל, שדולה ושולף אותם ממקומם. ואותן שעוקר כדי ליתן רווח לנשארים אינם חייבין בפאה, לפי שמטרת הלקיטה היא לתקנת הנשארים, לכן נותן פאה מן הנשאר בלבד, והנעקר פטור מכלום דאינה נקראת קצירה (מ"ב, רע"ב ד"ה המדל).

טו. מה פירוש לשון המשנה המחליק מאחת יד?

המחליק מאחת יד, כלומר שמחליק מענין אחד, היינו או כולו לגורן או כולו לשוק (רע"ב ד"ה המחליק). והרמב"ם פירש מאחת יד פירושו ממקום אחד, שהחלק שנוטל למכור בשוק אינו נוטל אותו מכאן ומכאן אלא כולו מצד אחד (שם).

טז. המחליק מאחת יד, ממה ומכמה נותן פאה, ומדוע?

המחליק מאחת יד נותן ממה שהשאיר על הכל (מ"ג). ולפירוש הראשון שהביא הרע"ב הטעם הוא, שכיון שהוא כולו לגורן או כולו לשוק, הרי הוא כמין אחד ודינו כמנמר שדהו שנותן פעם אחת על הכל כשמסיים הלקיטה. ולפירוש הרמב"ם הסיפא היא פירושה של הרישא, שמה שאמרנו שהמחליק שדהו נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן הוא דוקא כשמלקטם מפוזרים, שאז אינו נחשב התחלת הקצירה של כל השדה, כיון שאינו צורת קצירה קבועה. אבל אם לקטם כולם במקום אחד אינו כקוצר עראי אלא נחשב התחלת הקצירה של כל השדה (תוי"ט ד"ה והמחליק).

משנה ד'

יז. מה הם אמהות של בצלים, והאם חייבות בפאה, ומדוע?

אמהות של בצלים הם בצלים גדולים שמניחין אותם לגדל זרע, ומתוך שמשתהין בארץ אינם ראויים לאכילה אלא על ידי הדחק (רע"ב ד"ה האמהות). והאמהות של בצלים חייבות בפאה לדעת תנא קמא, ורבי יוסי פוטר משום שאינם ראויים לאכילה רק על ידי הדחק (מ"ג, רע"ב שם) ואין הלכה כמותו (רע"ב שם).

יח. מה הם מלבנות הבצלים?

מלבנות הבצלים הם ערוגות של בצלים (עיין רע"ב ומלאב"ש מ"א).

יט. כשמלקט את מלבנות הבצלים הזרועות בין ערוגות של מין ירק אחר, האם נותן פאה לכל ערוגה או פאה לכל ערוגה וערוגה?

מלבנות הבצלים שבין הירק, לדעת רבי יוסי נותן פאה מכל אחד ואחד (מ"ד). וטעמו, דסבר רבי יוסי דירק הרי הוא כזרע אחר, משום שאין דרך בני אדם להכניס בצלים בין הירק, ושנינו לעיל בפרק שני שזרע אחר מפסיק לפאה (רע"ב ד"ה מלבנות). וחכמים סוברים שנותן פאה מערוגה אחת על הכל (מ"ד). וטעמם מבואר בירושלמי, שכיון שבצלים מכניסם לקיום וחייבים בפאה, וירק אין מכניסו לקיום ואינו חייב בפאה, בטלה ערוגת הירק לענין זה ונחשבת כאויר שאינו מפסיק, שאין מין אחר מפסיק לפאה רק אם גם הוא חייב בפאה (מלאכת שלמה). ואין הלכה ברבי יוסי (רע"ב ד"ה מלבנות).

משנה ה'

כ. האחין שחלקו שדה שירשו מאביהם, כמה פאות נותנים?

האחין שחלקו שרה שירשו מאביהם, נותנין שתי פאות, זה לעצמו וזה לעצמו (מ"ח).

כא. האחין שחלקו שדה שירשו מאביהם וחזרו ונשתתפו, כמה פאות נותנים?

חזרו ונשתתפו, נותנין פאה אחת (מ"ה).

כב. שני אנשים שקנו אילן אחד, מתי נותנים פאה אחת ומתי שתים?

שנים שלקחו אילן שחייב בפאה, נותנין פאה אחת. לקח זה צפונו של האילן וזה דרומו של אילן, זה נותן פאה לעצמו, וזה נותן פאה לעצמו (מ"ד, רע"ב ד"ה שלקחו).

כג. מי שמכר לחבירו אילנות בתוך שדהו ולא מכר לו קרקע, מי צריך לתת פאה, וממה?

המוכר קלחי אילן בתוך שדהו, ולא מכר לו קרקע, הלוקח נותן פאה מכל אחד ואחד (מ"ד, רע"ב ד"ה המוכר), משום שכל אילן ואילן נחשב באופן זה לשדה בפני עצמו הואיל ואין הקרקע שלו (מלאכ"ש).

כד. באיזה אופן צריך בעל השדה לתת פאה על האילנות האלו אף שמכרן לאחר בלא קרקע?

רבי יהודה ביאר את דברי תנא קמא שהבאנו לעיל ואמר שמה שאמר תנא קמא שהלוקח נותן פאה מכל אילן בפני עצמו הוא דוקא בזמן שלא שייר בעל השדה, כלומר אם לא התחיל בעל השדה לקצור או ללקט פירות, אז חייב הלוקח ליתן פאה. אבל אם כבר התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את האילנות, ונשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נלקט, בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל, משום שכשהתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות התחייב בפאה של כל השדה (מ"ה, רע"ב ד"ה בזמן). וכן הלכה (רע"ב שם).

משנה ו'

כה. האם יש שיעור לקרקע להתחייב בפאה, ומהו?

לדעת רבי אליעזר קרקע בית רובע חייבת בפאה (מ"ז), והוא מקום שראוי לזרוע בו רובע קב, והוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב (רע"ב ד"ה קרקע). ודעת רבי יהושע שלא הולכים אחר זריעה, אלא צריך שתהיה קרקע העושה סאתים שהן י"ב קבין (מ"ו, רע"ב ד"ה העושה). ודעת רבי טרפון שקרקע של ששה על ששה טפחים חייבת בפאה. רבי יהודה בן בתירה אומר, שהשיעור הוא שתהיה שם תבואה בכדי לקצור ולשנות, שדרך הקוצרים לאחוז מלא כפו מן הקמה ולקצור כמו שכתוב שלא מלא כפו קוצר, ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שתי פעמים חייבת בפאה (מ"ו, רע"ב ד"ה לקצור). ורבי עקיבא אומר שקרקע כל שהוא חייבת בפאה (מ"ו), שמה